

ГЛОВО

№ 6 (69), листопад – грудень 2018 р.

“Гетьманської столиці”

Газета Національного історико-культурного заповідника “Гетьманська столиця”

ОБРАННЯ ДЕМ'ЯНА ІГНАТОВИЧА НА ГЕТЬМАНСТВО

**ВІТАЛІЙ
МАМАЛАГА**

старший науковий співробітник
НІКЗ «Гетьманська столиця»

17 грудня 1668 р. на козацькій раді в Новгороді-Сіверському на гетьманство було обрано Дем'яна Ігнатовича.

В лютому 1668 р. почалося повстання проти московської присутності на Лівобережжі. За лічені тижні повстанцям вдається вибити більшість московських гарнізонів. Навесні на Лівобережжя вступає гетьман Петро Дорошенко, якого обирають гетьманом Обох берегів Дніпра. Але через загрозу польського вторгнення на Правобережжя П. Дорошенко з основними силами був вимушений відступити, залишивши на Лівому березі незначний військовий контингент на чолі з наказним гетьманом Д. Ігнатовичем. У вересні, скориставшись ситуацією, розпочинається потужний наступ московських військ. П. Дорошенко з Чигирини не має змоги допомогти Д. Ігнатовичу та обмежується символічною військовою підтримкою і закликами чинити опір Москві.

Фактично одразу після повернення П. Дорошенка на Правобережжя з боку московського уряду робляться спроби під різними приводами встановити контакти з представниками лівобережної старшини. Відомо, що навіть в такій скрутній військовій ситуації Д. Ігнатович намагався опиратись до останнього, майже до кінця вересня він вів партизанську війну. Але в цьому йому заважала позиція оточення: еліта Північного Лівобережжя все активніше просувала ідею замирення з Москвою. Ключовою ж в цій ситуації була роль традиційно орієнтованого на Москву лівобережного духовенства, а особливо його лідера – чернігівського архієпископа Лазаря Барановича.

Пройшло більше двох місяців, а обіцяна допомога від П. Дорошенка так і не надійшла. Таким чином, в кінці вересня 1668 р. під надпотужним тиском обставин та власного оточення Д. Ігнатович був вимушений розпочати перемовини з московським урядом і, як наслідок, почати просування своєї кандидатури на гетьманство. Перемовини були тривалими та складними, але Д. Ігнатович продемонстрував неабияку послідовність та наполегливість у відстоюванні українських інтересів.

На кінець року, вочевидь, для підсилення власної політичної та дипломатичної позиції, еліта Північного Лівобережжя приймає рішення про обрання гетьмана, для чого збирається рада в Новгороді-Сіверському. У сучасній історичній літературі існує наступна колізія: деякі історичні праці починають відлік часу гетьманування Д. Ігнатовича з Новгород-Сіверської ради 17 грудня 1668 р., більшість же, особливо довідники та популярні роботи, вказують Глухівську раду 6 березня 1669 р. При цьому ніхто не відкидає факту проведення виборної (елекційної) грудневої ради в Новгороді-Сіверському. Розбіжності існують лише щодо питання, обрано було Д. Ігнатовича на ній наказним гетьманом (виконуючим обов'язки) чи гетьманом «повним». З'ясування цього питання є важливим для правильної оцінки політичної позиції Д. Ігнатовича, та, врешті, й для сучасності: як для адекватної оцінки історичних подій так і для адекватного сучасного політичного світосприйняття.

Одним з перших істориків, хто підкреслює, що в Новгороді-Сіверському обирали саме наказного гетьмана, є М. Костомаров. Можна було б запитати в класика історичної науки: «навіщо проводи-

цьому питанні є позиція козацьких літописів, які є віддзеркаленням тодішнього політичного світобачення української еліти. Вони одногослоно твердять, що рада збиралась «жеби собі цілого гетьмана настановили». Вважати легітимним обрання гетьмана нам дозволяє й співставлення персонального складу прихильників Д. Ігнатовича на момент грудневої Новгород-Сіверської ради зі списком підписантів березневих «Глухівських статей». Помітне лише несуттєве розширення за рахунок частини київського та прилуцького полків. Тобто єдиною значною зміною була присутність на Глухівській раді представників московського та прилуцького полків. Тобто єдиною значною зміною була присутність на Глухівській раді представників московського та прилуцького полків. Тобто єдиною значною зміною була присутність на Глухівській раді представників московського та прилуцького полків.

Наостанок про місце обрання Д. Ігнатовича гетьманом. Безумовно, проведення ради в Новгороді-Сіверському вказує на вирішальне значення в цій справі постаті чернігівського архієпископа Л. Барановича. Останній, по суті, мав Новгород-Сіверський за свою резиденцію. Тому не дивно, що рада пройшла саме тут. На жаль, відсутні відомості про конкретне місце її проведення, але оскільки саме Преображенський монастир був офіційним місцем перебування архієпископа, а власне місто було спустошене повстанням, то можна припустити, що рада відбулася на території укріпленого монастиря.

Отже, виходячи з наявних матеріалів можна з упевненістю стверджувати, що своє гетьманування Д. Ігнатович розпочав 17 грудня 1668 р. в Новгороді-Сіверському, де був вибраний у відповідності до козацьких традицій, а не «з ласки великого государя», та зайняв цю посаду під тиском обставин,

Пам'ятний знак на честь 350-ї річниці обрання на гетьманство Д. Ігнатовича. м. Новгород-Сіверський. 14 грудня 2018 р.

ти вибори Д. Ігнатовича як наказного гетьмана, якщо й до цього всі сторони визнають його таким)? Втім, така позиція традиційна для всіх «дореволюційних» істориків, які мали приймати думку, що вибори гетьмана могли відбутись тільки з санкції царя. А Новгород-Сіверська рада була виключною ініціативою козацької старшини – на ній були відсутні представники Москви. Цікавою і важливою в

а не через власну «патологічну схильність до зради». Також можна стверджувати, що відомості історичних праць, довідників та шкільного підручника, які твердять, що гетьманування Д. Ігнатовича почалося лише в березні 1669 р. є не більше ніж «важким спадком царського режиму». Тому ми маємо повне право 17 грудня 2018 р. відзначити 350-річний ювілей цієї визначної події!

ВИДАТНІ ПОСТАТІ

ГЕОРГІЙ ЛУКОМСЬКИЙ ТА БАТУРИН

Любов
КІЯШКО

заступник генерального директора з наукової роботи НІКЗ «Гетьманська столиця»

Лукомський Георгій Крескентійович мистецтвознавець, художник, краєзнавець. Народився в родині інженера-технолога шляхів сполучення, збідного дворянина Подільської губернії. Навчався Г. Лукомський у калузьких та орловському реальних училищах. Художню освіту одержав в Орловській малювальній школі Сичова, у петербурзьких класах живопису і малювання Гольдבלата, у Казанській художній школі й у Петербурзькій Академії мистецтв (1903–1915).

Влітку 1909 р. влаштував в Академії виставку своїх закордонних робіт, супроводжуючи її читанням доповідей. Після він став друкуватися в журналах «Зодчий», «Аполлон», «Старі роки», опублікував безліч статей і книг про пам'ятники архітектури в містах України – Кам'янець-Подільського, Чернігова, Києва, Львова, про Вишневецький замок, Батуринський палац, Козелецький собор й ін., зі своїми фотографіями і малюнками.

Його дуже хвилювала доля пам'яток архітектури, тому Лукомський став активним пам'яткоохоронцем монументального мистецтва. Своім завданням він вважав за необхідне звертати увагу громадськості на стан тієї чи іншої пам'ятки.

Поذا увагою Георгія Крескентійовича не залишився палац К. Розумовського. Пам'ятка архітектури знаходилась у відомстві Київського військово-інженерного управління з 1887 р. Влітку 1910 року Г.К. Лукомський змалював пам'ятки Чернігівщини, його увагу привернув палац К. Розумовського.

Повернувшись до Петербургу, Г.К. Лукомський виступає в різних товариствах з доповідями щодо пам'яток чернігівського зодчества, зведених в стилі бароко та будов періоду класицизму, підсумовуючи стан їхнього збереження. В свою чергу, це отримало широкий резонанс як в спеціальних, так і в окремих виданнях, які тиражували репродукції з фотографій, малюнків та акварелей, що експонувались на виставках в Петербурзі. Також він читав численні доповіді і лекції на засіданнях різних товариств і на з'їздах зодчих.

В 1911 році на засіданні «Общества защиты и сохранения в России памятников искусства и старины» Г. Лукомський було прочитано доповідь «Об памятниках архитектуры Черниговской губернии». Товариство створило комісію у справах дослідження питання щодо ремонту палацу та направило листа відповідного змісту за підписом великого князя Миколи Михайловича графу К.Л. Розумовському, який був складений А.Бенуа та бароном Н.Н. Врангелем з проханням підтвердити ідею Товариства.

В Петербурзі здійснювався збір пожертв, чимало зусиль докладала до цієї справи голова Товариства князь М.К. Горчаков, отримавши підписи на пожертви від князів Оболенських, графів Мусіних-Пушкінних, Шереметьєвих та інших.

Товариство домоглося відчуження палацу із відання військового відомства. Для ремонтних робіт необхідно було

скласти кошторис з врахування місцевих розцінок, будівельних матеріалів та оплати праці робітників.

До Батурина приїхав особисто секретар комісії Г. Лукомський, архітектор А. Білогруд, після закінчення обмірів вони назвали орієнтовну суму в 45–50 тис. руб. При цьому палац планувалось перепрофілювати під житлові приміщення, а саме: під навчальний науковий заклад, назвати «Кирилівським». З цими висновками, а також питанням щодо долі палацу Г. Лукомський приїздив до К.Л. Розумовського в Австрію.

Г. Лукомський був призначений спостерігати за станом реставрації. Він написав брошуру про палац «Батуринский дворец, его история, разрушение и реставрация», а кошти, отримані від реалізації книги «Старий Париж» передав у фонд його реставрації. Розповідь про руйнування Батуринського палацу знаходимо й у виданій в 1912 році невеликій книжці Г.К. Лукомського «Про минулий і сучасний стан провінційної художньої архітектури Росії». В якій зазначає, що палац один з найбільш вдалих прикладів сандибного будівництва кінця XVIII століття в Україні. Вчений аналізує художні якості палацу як характерні для споруд майстрів паладіанської школи, з чого і робить висновок, що будувала його за проектом Ч. Камерона, який був найближчим до цього стилістичного напрямку. Публікація сповнена хвилюванням автора за подальшу долю садиби. Ще раз до теми палацу він повертається в своїй роботі «Камерон в Батурині», яка була надрукована в збірнику статей «Чарльз Камерон» в 1924 році.

У 1910-ті роки Г.К. Лукомський був одним з найвизначніших діячів Петербурга

також було покликано привернути увагу до палацу і залучити більше коштів на його реставрацію.

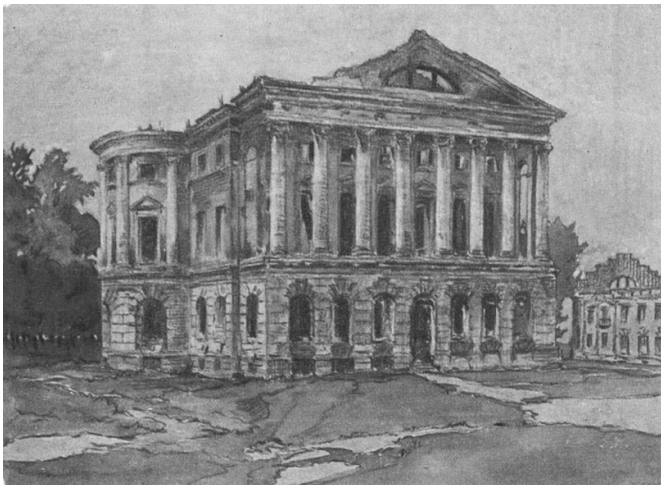
Георгій Лукомський не раз повертається до долі палацу. Багаторічною дружбаю він був пов'язаний з видатним графіком Георгієм Нарбутом. Саме він в 1917 році започатковує свою знамениту графічну серію «Українська абетка», у переважній більшості композицій якої домінують українські мотиви. Один з аркушів, де зображено літеру «Ф» – феєрверк, влаштований останнім гетьманом України Кирилом Григоровичем Розумовським в Батуринському палаці.

Г. Лукомський вболівав не лише про збереження батуринського палацу. Так Федір Шілов, знаменитий петербурзький бібліофіл, колекціонер, згадував, що на початку ХХ ст. «По моему совету Сизов ездил на Украину в имение графов Разумовских. Оттуда он привез из Батуринского дворца и церкви, построенных Разумовским, золочёную мебель, необычайных размеров диваны, подзеркальники и другие вещи, а для меня привёз архив графов Разумовских, переписку и другие бумаги... В начале прошлого столетия последний из Разумовских поселился в Вене, женился на дочери банкира или какого-то очень богатого коммерсанта, который выдал дочь за него из-за титула. Княгиня Васильчикова, секретарь Разумовского, заверила меня, что Разумовский уплатит мне за архив большие деньги, но Георгий Лукомский, которому я дал опубликовать из этого архива некоторые письма (напечатаны в «Старых годах» в 1914 г.) не порекомендовал мне везти архив за границу, и я продал его в Публичную библиотеку. Я глубоко удивлён тем, что

интересный архив остался в России».

Також Г. Лукомський було зроблено ряд акварелей на батуринську тематику. Деякі з них відомі широкому загалу, а деякі прямо з виставок були придбані Камілом Розумовським і на сьогодні зберігаються в родинному архіві в Відні, або в приватних колекціях. Нам вдалося віднайти унікальні зображення декількох батуринських пам'яток. Серед них акварельний малюнок на якому зображено колонату палацу К. Розумовського до реставрації. В приватній колекції Розумовських в Відні зберігся малюнок, датований 1912 р., де зображено будинок батуринської економії, також малюнок експозиції, більш за все це був проект експозиції палацу, адже в ньому планувалось відкриття музею українських старожитностей, на стіні зображено саме герб Розумовських.

Завдячуючи небайдужості Г. Лукомського до долі палацу К. Розумовського та активній його діяльності, вдалось провести реставраційні роботи в палаці в 1911–1913 рр. та запобігти подальшій його руйнації, а також зберегти значний архів К.Г. Розумовського.

Г. Лукомський. Палац К. Розумовського. Поштова листівка. 1911 р.

ВІРТУАЛЬНІ «ЗУСТРІЧІ» З РОЗУМОВСЬКИМИ РОЗУМОВСЬКІ І КОСМОС: ДВІ ІСТОРІЇ

**ІВАН
ПЕТРЕНКО**

екскурсовод-
краєзнавець,
м. Київ

Одного разу у мене була група екскурсантів Державного Космічного агентства України. Допитливі, доброзичливі, занотовували мою інформацію, ставили питання, усім цікавилися. Зайшла мова про роль Розумовських у вітчизняній історії, і я розповів про те, що з іменами Розумовських пов'язані назви мінералів, зокрема «Розумовскит», «Уваровит», «Перовскит». Остання назва викликала похваллення поміж екскурсантів: «То от звідки «Перовскит», котрий ми використовуємо в космічних розробках!».

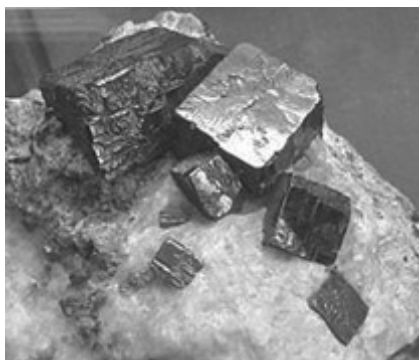
Формула «Перовскиту» – CaTiO_3 . Його застосовують, наприклад, у сонячній енергетиці (у сонячних батареях для живлення космічних кораблів), а також в обшивці самого космічного корабля. «Перовскит» був відкритий у 1839 році в Уральських горах завдяки Густаву Розе. Дослідник назвав нововідкритий мінерал на честь графа Лева Олексійовича Перовського (1792–1856), міністра уділів, згодом міністра внутрішніх справ Російської імперії. Лев Олексійович полюбував колекціонувати мінерали. Він був онуком гетьмана Кирила Григоровича Розумовського і позашлюбним сином Міністра народної освіти Олексія Кирилівича Розумовського.

Друга історія про дотичність Розумовських і космосу не менш вражаюча. Якось під час відрядження до Лондона письменниці й поетеси Ларисі Васильєві випала нагода зустрітися і взяти інтерв'ю у легендарної Марії Закревської (за висловом письменниці Берберової – «Залізної жінки»). М.І. Закревська цікава тим, що во-

на спромоглася свого часу бути подвійною агенткою – британської розвідки і радянського ОДПУ. Марія Ігнатівна Бенкендорф-Будберг, уроджена Закревська була коханою жінкою англійського шпигуна Локкарта, заступника голови Всеросійської Надзвичайної комісії Петерса, англійського письменника Герберта Велса, російського письменника Максима Горького. Останній присвятив їй свій головний твір «Життя Клима Самгіна». Вона ж умовила пролетарського «Буревісника революції» перевезти з-за кордону свій архів (за яким так полював Сталін), котрий Горький заповів їй.

Для нас Марія Ігнатівна прикметна тим, що вона походить з роду Розумовських – її прапрапрабабуся Ганна Григорівна Закревська, уроджена Розумовська, дружина Осипа Лук'яновича Закревського, вона була рідною сестрою Олексія та Кирила Григоровичів Розумовських.

Повернувшись до Москви, Лариса Васильєва поділилася своїми враженнями з батьком, Миколою Кучеренком, чия діяльність була засекречена протягом багатьох десятиліть. Донька спитала, чи не знав він Марію Ігнатівну Закревську, адже вони обоє народилися в Позовій на Харківщині. М. Кучеренко відповів, що

Мінерал Перовскит.

Перовський Лев Олексійович.

пам'ятає її, ба більше: Марія Закревська – його чотирирічна сестра!

Чим же цікавий для нас цей засекречений чоловік із роду Розумовських? Микола Олексійович Кучеренко (1908–1976) – радянський інженер-конструктор, народився в Україні. Брав участь у розробці та вдосконаленні організації виробництва багатьох радянських танків. Спільно з М.І. Кошкіним та О.О. Морозовим брав участь у створенні серійного середнього танка Т-34. Після війни очолював Головне управління танкового виробництва Міністерства оборонної промисловості. У 1960-х рр. під безпосереднім керівництвом Миколи Кучеренка був сконструйований візок, використаний згодом під час розробки «Місяцехода». Принаднімо зазначу, що макет цього «Місяцехода» є одним з експонатів Житомирського музею космонавтики.

МОВОЮ ДОКУМЕНТІВ

М-ко Батурич, конотопського повіту (на Чернігівщині). **Левко**. Не дуже давно левко в Батурич відомий скрипач-самоучка Левко або як його тут звать по вулицькому, Гусак. Ім'я Левка, як доброго і талановитого музиканта, було відомо далеко по за межами батуринського району і слава про нього лунала не тільки в конотопському повіті, а й у сусідніх з ним – Кропецькому, Борзенському і інших. На скільки великий був музикальний хист у цього таланта – самородка, може свідчити те, що ніхто з селян і досі не йме віри, що то людина так грала.

Може то нечиста сила в ньому сиділа та й грала, – скептично відзиваються батуринці про нього: як заграє журлиивої – усі, хто не слухає, плачуть; заграє весільної – скачуть, а дивитися те, і спокійно слухати його гру, щоб не плакати або не скакати – ніхто не міг.

Ім'я Левка було популярне не тільки в простому народі, а й у вищих колах. У кого чи весілля було, чи яке свято родинне – неодмінно запрошували Левка. Пани посилали за ним на бенькету за 100–125 верств!

Левко любив і чарку. Одного разу з ним трапився такий інцидент; його ще й досі пам'ятають всі батуринці.

Якимсь побитом здерся він у ночі на 4-й поверх палацу гетьмана Розумовського. Як він туди забрався – достеменно не ві-

домо, але де-хто гадає, що це могло статися з ним в випадку лунатизму, тим паче, що припадки такі бували і раніш з ним, під час яких своєю грою на скрипці він зачаровував слухачів на місці.

Забравшись на дах 4-го поверху, провів раз-другий смичком по струнах скрипки – і полились звуки музики. Місяць посеред неба світе, перша година ночі, а Левко тне весільної. Великі гетьманські порожні зали збільшували резонанс і здавалось, що звуки виходили не з гори, а з середини палацу. Невідомо, доки-б він там грав і доки-б сидів, як би не трапились хлопці з дівчатами, що саме загулялися і поверталися до дому. Почули вони, що щось грає, стали прислухатись, оглядатись, підходять ближче до палацу. Подумали, що то чорт в самому палаці виграває, та й давай Бог ноги. (В Батурич розповсюджено повір'я, що по ночам в палаці Розумовського чорти бенкетують, встає з трюни гетьман Розумовський і через це не можна знайти по всьому Батурич такого сміливця, що посмілювся-б переночувати хоч одну ніч в замку Розумовського).

Коли це оден з хлопців запримитив, що щось сидить на горі з скрипкию, став придивлятися – Левко! Сидить та так смичком виводить, що аж луна навкруги йде.

Хлопці зараз-же розбудили все містечко. Зібрались здивовані люде, почали гукати до нього, розпитувати, як він туди заліз.

Не перебивайте! – відповідає Левко: Я на бенькеті у гетьмана граю. Мене покликав сам пан Розумовський. Ось приїхала Цариця до його з Петербургу, понаїжжала велика сила панства в жупанах...

Скільки не силкувались впевнити його, що гетьман Розумовський давно вмер, і ніякого бенькету тепер не має – нічого не помогло.

Нарешті хтось пораяв зв'язати декілька драбин до купи і зняти його. Тоді тільки, як стали його знімати, він неначе прокинувся і так перелякався, що ледве не впав додолу, побачивши де він сидить. На питання як він забрався аж на 4-й поверх, відповів, що нічого не пам'ятає, що з ним було.

Левко вмер, доживши до старечих років. Після його смерті лишилася скрипка, на якій він грав; вона зараз знаходиться у його сина, який на ній ніколи не грає і взагалі ніякого музичного хисту не виявляє. Нашому громадянству варт би було придбати цю скрипку і оддати її, як і бандуру померлого Пархоменка, в який небудь український музей. Жаль буде, якщо пропаде вона.

ВИДАТНИЙ БАТУРИНЕЦЬ АНТОН БіЛОУС

МАРИНА
ХАРМАК

завідувач відділу
історії Гетьманства
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

Сотні видатних українців були і є творцями світової історії. Митці і науковці, волонтери і композитори, актори та письменники – завдяки таким людям кожен із нас з гордістю може сказати: Я – українець! Батуринська земля не є виключенням. Батуринський край подарував світу багато видатних політичних постатей, діячів науки, культури, мистецтва. Відомими уродженцями Батуринської землі, імена яких назавжди вписано в сторінки історії, були Василь Кирей – громадський діяч, патріот, талановитий полководець та досвідчений артилерист; Василь Маслов-Стокоз – революціонер, талановитий поет, публіцист, перекладач; Петро Гладкий – вчений-філолог, вчитель, громадський діяч. До цієї когорти необхідно додати й ім'я українського видавця, лікаря Антона Білоуса.

Антон Андрійович народився в Батурині 17 грудня 1892 р. Де виріс та отримав освіту цей громадський діяч, на жаль, допоки невідомо. Проте зі спогадів військового товариша Василя Проходи дізнаємося, що з 1918 року молодий лікар активно бере участь у визвольних змаганнях України 1918-1921 рр.: перебуваючи на посаді помічника лікаря при 1-му Сірожуланному полку Армії УНР, рятує життя поранених товаришів.

16 травня 1919 р. лікар армії УНР потрапляє до польського полону і разом з іншими «сірожуланниками» спочатку утримується у таборах військовополонених м. Ковеля та м. Вадовиця (Польща). Через нестерпні умови перебування у таборах разом з другом Василем Проходою Антон Білоус організовує

вдалу втечу. Завдяки допомозі товариша Антона Пузицького Антон Білоус легалізується, і вже у серпні 1919 року поновлюється на військовій службі УНР. За наказом начальника Кам'янецької залози Антон Андрійович був відправлений до Дунаївців (Хмельниччина) для організації праці полонених більшовиків при місцевій суконній фабриці. У грудні 1919 р. Антон Білоус їде до містечка Шатава (Хмельницька область), де служить помічником лікаря та тимчасово виконуючим обов'язки діловода медичної канцелярії Арміїського польового шпиталю ім. М. Омеляновича-Павленка.

Позавершенні збройної боротьби УНР, лікар був інтернований радянською владою до містечка Кабіш (Польща). У 1922 р. Антону Білоусу таки вдається повернутись до України. За допомогою друзів Антон Андрійович влаштувався на роботу лікарем неподалік від Луцька.

З початком Другої світової війни, не підтримуючи політику більшовицької влади, А. Білоус емігрує до Сполучених Штатів Америки. У Нью-Йорку разом із однодумцями Антон Андрійович створює видавничу спілку. Відомо, що в цьому ви-

давництві побачили світ твори багатьох літературних геніїв – Лесі Українки (12 томів), Михайла Коцюбинського, Івана Франка, словник Григорія Голоскевича, перевидання десяти томів «Історія України-Руси» та «Історія української літератури» Михайла Грушевського та багато інших.

Антон Білоус був також одним із членів фундації Української вільної академії наук у США, продовжувачки діяльності ВУАН у Києві 1920 – початку 1930-х рр., яка також за період з 1950 до 1980 рр. видала понад 90 книг з історії України українською та англійською мовами. За участь у визвольних змаганнях нагороджений Хрестом Симона Петлюри.

Відійшов у вічність Антон Андрійович 6 квітня 1955 р., похований у Нью-Йорку. Був одружений з Галиною Плузник, удовою репресованого поета Євгена Плузника.

На превеликий жаль, життя багатьох батуринців минуло й завершилося далеко від Батурина. Але своїми справами вони залишили помітний слід в історії не лише нашої держави. Їхні життєві шляхи – приклад того, як достойно, благородно й чесно можна його пройти, залишивши після себе добру пам'ять.

Павло Скоропадський і 1-й Сірожуланний полк, 1918 р.

РИНКИ У МУЗЕЇ АРХЕОЛОГІЇ БАТУРИНА

НАТАЛІЯ
СУШКО

науковий
співробітник
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

Важливе місце у побуті українсько-го народу XVII та XVIII ст. займав глиняний посуд. Асортимент глиняних виробів у той час був досить різноманітним. З-поміж них універсальним глиняним виробом була ринка (сковорода) для приготування їжі у печі. За масштабами використання ринки не поступалися найбільш уживаним горщикам.

Ринки були поширені і у побуті мешканців Батурина. Вони складають численну категорію археологічних знахідок. Під час досліджень у 2008 р. території Батуринської фортеці археологи направили на фрагмент ринки XVII ст. Вона округлої форми, діаметром 16,8 см, з не-

високими стінками та трубчастою ручкою. Всередині виріб покритий поливою зеленою кольору. У такій посудині готували засмажку – овочеву заправку для різних страв, тому у народі цей різновид ринки так і називали – «засмажка». Відновлений штатним художником-реставратором III категорії заповідника Наталею Кривулею, цей виріб прикрасив експозицію Музею археології Батурина.

В музеї також представлена ринка XVIII ст., в якій запікали невеликих «молочних» поросят. Посудину виявили у Батурині в ході етнографічної експедиції. Вона довго зберігалася на горіщі одного з міських об'єктів поки не потрапила до музею. Ринка «поросятниця» видовженої округлої форми має невисокі боки. Виріб має довжину 48 см та ширину близько 24 см. З торцевого боку знаходиться «вухо» – дугоподібна ручка, а з іншого – «пипка» (кругла заглибина для зливання жиру). Внутрішня поверхня посудини покрита зеленою поливою. Інколи, якщо не було іншого посуду, у «поросятницю» готу-

вали і птицю, але зазвичай для приготування таких страв використовували ринку зовсім іншої форми – видовжену з приплюснутими боками та високими стінками, яка за своєю формою нагадувала миску з глибоким дном.

На сьогодні значну кількість гончарних виробів, знайдених у Батурині, представлено в Музеї археології. Тому всіх поціновувачів історії запрошуємо відвідати музей та особисто познайомитися з унікальними речами давніх часів.

Керамічна посудина для запікання. XVIII ст.

З ФОНДІВ ЗАПОВІДНИКА

ПІДСВІЧНИК З КОЛЕКЦІЇ
ОЛЕКСАНДРА КОДАКОВАІРИНА
КУРТОВАзберігач фондів
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

Краєзнавець Олександр Кодаков здійснив вагомий внесок у збереження та популяризацію пам'яток Батурина, створивши у власному будинку музей і наповнивши його унікальними експонатами, знайденими на території Батурина та поза його межами.

У 1994 році фондова колекція НІКЗ «Гетьманська столиця» поповнилася підсвічником ХІХ ст. з його колекції. Підсвічник (інв. № КВ-3-2377/Д-2-875) з кольорового металу, одноріжковий, на підставці із сірого каменю з металевою ручкою, оздобленою рельєфним рослинним орнаментом. Ручка має вигляд розщепленої гілки.

Підсвічник висотою 5,5 см, діаметром 3,8 см; підставка – 9,5х9,8х1,8 см. Загальна довжина – 15,5 см. Вінце чашеч-

ки свічника дещо деформоване, підставка має сліди механічного пошкодження у вигляді подряпин. На підставці та у чашечці залишки воску, що свідчать про вживання свічника в побуті. В минулих століттях, коли людям потрібно було пересуватися по темних коридорах будинків, для зручності використовували підсвічники невеликого розміру з ручкою і широким піддоном – блюдцем, на яке скрапував віск.

Як і багато предметів повсякденного вжитку, підсвічник пройшов довготривалий шлях вдосконалення. Першими підставками-свічниками були пласкі поверхні із каменю, дерева. Згодом їх замінили металеві стійкі округлої форми. Свічки в таких підсвічниках розміщували в невеликій підставці у вигляді чашечок, розміщених на самій верхівці металевої конструкції. Підсвічники за довгий час історії урізноманітнили свій зовнішній вигляд. Не останню роль у цьому відіграли і матеріали, з яких вони виготовлялися: окрім металу використовувалися скло і порцеляна, дерево і глина. Майстри застосовували найрізноманітніші техніки: виробили могли бути кованими, карбованими, відлитими. Підсвічники стали невід'ємним предметом побуту у повсяк-

денному житті, тому з часом більше уваги стали приділяти їх декору і естетичному вигляду, прикрашаючи орнаментами і різноманітними фігурками. Що стосується декорування свічників, то для цього використовували золото, срібло, напівкоштовні і дорогоцінні камені. Завдяки цьому вони стали ще й витворами мистецтва. ХVІ-ХVІІ ст. свічники в основному виготовляли з олова, бронзи та срібла. У ХVІІІ ст. для їх виготовлення почали використовувати чорний метал – залізо, а в ХІХ ст. його замінив доволі цінний і недорогий чавун. Для сучасного світу значимість свічників майже втрачена.

Підсвічник
з колекції
О.К. Кодакова.
ХІХ ст.
Фондова
колекція НІКЗ
«Гетьманська
столиця».

Нам пишуть

ЗОЙК МОРДОВАНОГО БАТУРИНА
ДОНОСИТЬСЯ КРІЗЬ СТОЛІТТЯ

Газета, яку ви тримаєте в руках, має резонанс серед найширших верств громадян із найвіддаленіших куточків України. Навіть створилася когорта постійних читачів, які вірні ідеї відродження Батурина впродовж багатьох років.

У 2008 році до редакції по методичну допомогу з ідеєю організації історико-культурного заходу для учнів-старшокласників Гончарівської школи І-ІІ ст. Монастирського району Тернопільської обл. звернувся вчитель історії цієї школи, краєзнавець Іван Гулей. Результатом нашої з ним співпраці став успішно проведений захід «Вічний біль України – Батурина».

Через 10 років знову надійшов лист від дописувача з далекої Тернопільщини. Вчитель-історик надіслав статтю до нашого друкованого видання, яку і публікуємо з невеликими скороченнями.

Від трагедії Батурина проминули століття. У неволі тих століть виростили у нас нові покоління, відмежовані стіною років від усього, що діялося в минулому. Влада окупантів, що тяжіла над нами важкою плитою, старалася стерти нашу пам'ять про минуле, перекрутити його, брехливо називаючи борців за самостійність України зрадниками, душогубами, ворогами... І все-таки, наперекір цим перешкодам, вдається українцям, тим, що живі духом, йти вперед, відтворювати у книжках та пам'ятниках нашу давню правдиву дійсність і виховувати цим у багатьох своїх співвітчизників горде почуття української націо-

нальної свідомості й вболівання за долю своєї Вітчизни. Прикладом цього є така ніби непомітна пригода, але вона викликала в моїй увазі повернення до трагічних подій тої далекої осінньої пори 1708 року в Батурина та й в усій тодішній Гетьманщині. Будучи не раз в Тернополі, одного дня я побачив невеличкий скверик із гранітною стелою в його центрі й зображення на ній портрета Богдана Лепкого. Хто ж подбав про увічнення тут пам'яті нашого видатного письменника, другого за величчю таланту після Івана Франка на Західній Україні? Є і табличка «Сквер ім. Богдана Лепкого, посаджений у 2005 році учнями Тернопільської школи №11». Вони залишили по собі такий добрий слід, який укріпив і мій дух, тож я повернувся в своїй увічненні.

Богдан Лепкий... Уперше дізнався про це ім'я у моему селі Базарі, у листопаді 1969 року. Тоді всі твори Богдана Лепкого були під забороною. За збереження їх заздужували на три або п'ять років тюрми. В повосенній період усі книжки Б.Лепкого було вилучено з бібліотек і спалено. І все ж знаходилися в Україні сміливці, що, попри загрозу покарання, маючи вдома ті книжки, зберігали їх у таємних сховках. До них належав й активний просвітянин, житель нашого села Василь Марусевич, який удома мав бібліотеку тих книжок, читав їх... ділився прочитаним з тими, з ким товаришував. Перед своєю смертю у 1956 році, коли над ним і збереженими книжками нависла загроза, він закопав їх у на-

дійному місці, а частину заховав десь у хаті. Якраз вони і уціліли. Таємницю сховку книг Василь Марусевич передав своїй доньці Ганні Ковбель. Я зустрівся з тією жінкою, вона довго вагалася. Потім підняла віко бамбетля і з його дна підняла книжку в темно-бронзовій обкладинці. Лише першого листа з назвою не було (очевидно, книга Б. Лепкого «Батурина» – ред.). Читання тої книжки мене захопило і приголомшило жажіттям опису загибелі Батурина, трагічної долі гетьмана І. Мазепи та його коханої, гордої і відважної козачки Мотрі. Вразила мене в саме серце пророча фраза Мотрі: «Вбий рабство доостанку. Без пощади і милосердя. Чим більший жах, тим тривкіша пам'ять. Замовкне голос Петровий, а зойк мордованого Батурина лунатиме крізь століття. Правнукам причується колісь, як мордували їх предків».

Від тої московської отрути рятував і досі рятує українців своїми книжками, присвяченими цій трагічній темі Б. Лепкий. Якби ж то їх мали українці в своїх оселях і читали... 16 січня 2005 р. незабутній Левко Лук'яненко презентував видання цих книжок у Батурині на Майдані, безкоштовно. Люди дві години стояли під снігопадом і не хотіли розходитись. До них промовляла їхня історія... Нехай вона постійно, особливо в ці листопадові дні, промовляє до всіх нас з метою порятунку від названої отрути...

Підготувала Наталія Сердюк,
організатор експертизи
НІКЗ "Гетьманська столиця"

БАТУРИНСЬКИЙ РАЙОН: АДМІНІСТРАТИВНИЙ АСПЕКТ

**НАТАЛІЯ
САЄНКО**

учений
секретар
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

Постановою III-ї сесії Всеукраїнського центрального виконавчого комітету (ВУЦВК) з 1 січня 1923 р. запроваджено новий адміністративний поділ УРСР. 4-ступеневий поділ (село, волость, повіт і губернія) замінено 3-ступеневим: сільрада, волрайон і округа (середнє між губернією і повітом). За цим поділом у складі Конотопської округи (округу) Чернігівської губернії Української РСР з'явився Батуринський волостний район, створений на території колишніх Батуринської і Краснянської волостей.

До нової адміністративно-територіальної одиниці увійшли населені пункти: Батурин, Пальчики, Городище, Красне, Матіївка, Митченки, Нові Млини, Обмачів, Кербутівка.

На 1 січня 1923 р. Батуринський район мав площу 425,7 квадратних кілометрів, на якій проживало 29805 осіб. 43 населені пункти були об'єднані у 8 сільрад. У 1926 р. Батуринський район мав площу 567,4 квадратних кілометрів, на якій знаходилося: сільрад – 11, насе-

лених пунктів – 47, господарств у селах – 7231, населення обох статей – 35 969, трудових шкіл I-IV гр. – 13 (учнів в них – 1556), хат-читалень – 8, лікарських амбулаторій – 3, лікарень – 2 (в них ліжок – 15), сільськогосподарських артелей – 2.

У 1932 р. з переходом на триступеневу адміністративно-територіальну систему «район – область – центр» було створено п'ять областей (Київська, Одеська, Харківська, Дніпропетровська, Вінницька). В результаті цієї адміністративної реформи Батуринський район на деякий час (лютий – жовтень 1932 р.) увійшов до складу Бахмацького району Київської області Української РСР. 15 жовтня 1932 р. постановою ВУЦВК за рахунок зменшення Київської і Харківської областей створено Чернігівську область.

Постановами ВУЦВК від 22 січня і 17 лютого 1935 р. на території Чернігівської області створено 20 нових районів (з 36 їх стало 56). 17 лютого 1935 р. за рахунок розукрупнення Бахмацького, Борзнянського і Конотопського районів був утворений Батуринський район. При цьому села Пальчики та Городище залишилися в Бахмацькому районі, а до Батуринського увійшли села Головеньки, Атюша та Пролетарське.

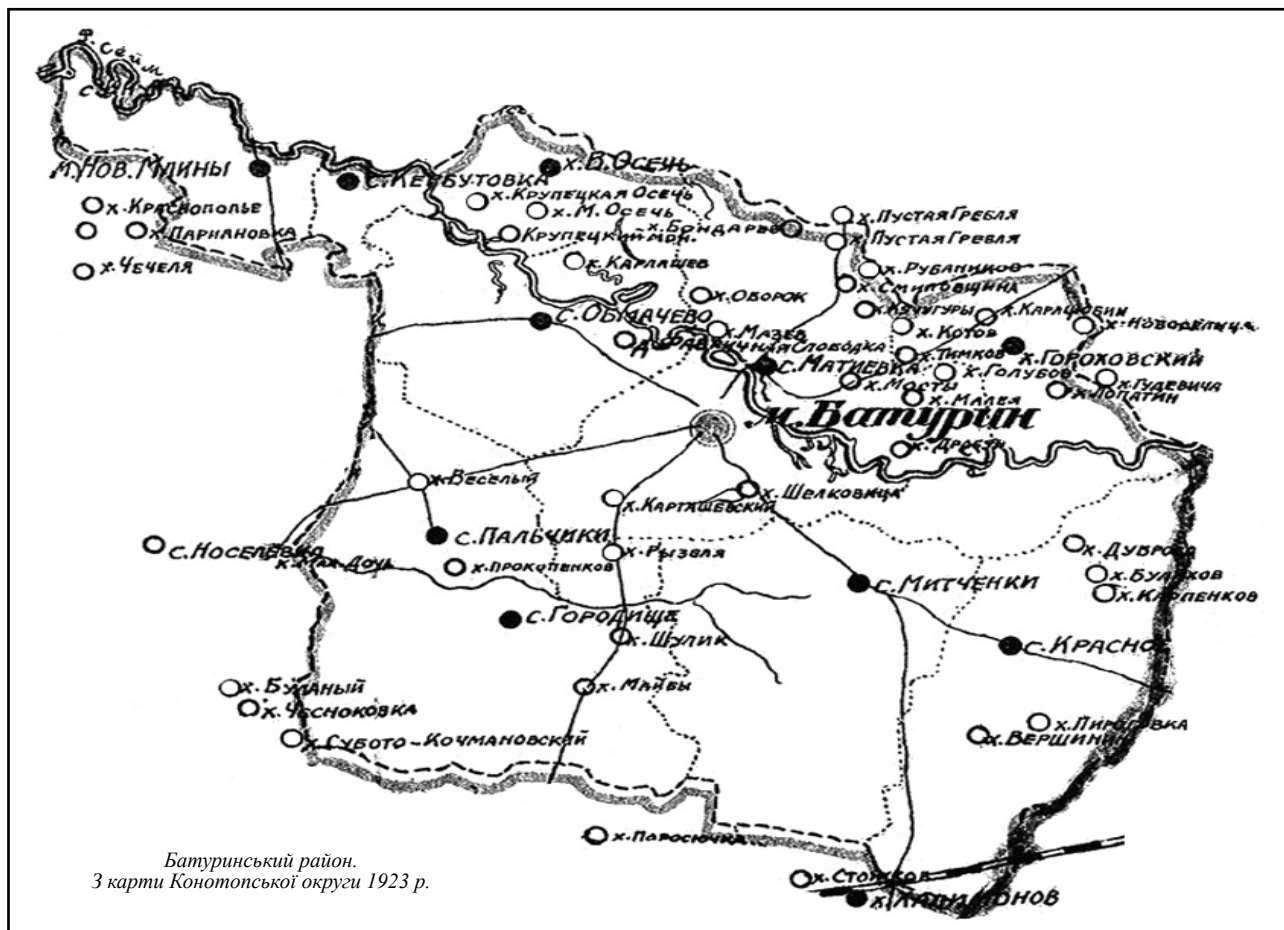
Того ж року в Батурині почала виходити районна газета «Сталінський шлях» (після культу особи перейменована на «Ленінський шлях»). У 1936 р. відкрився районний універмаг. У листопаді 1937 р. на площі біля районного клубу (тери-

торія сучасного Майдану Гетьманської слави) встановили пам'ятник В. Леніну.

Станом на 1946 р. в Батурині діяли: райвиконком, райком партії, районний земельний відділ, відділ технічних культур, відділ тваринництва, районний ЗАГС, районний фінансовий відділ, редакція газети «Сталінський шлях», районний відділ комунального господарства, районний відділ шляхів, районна прокуратура, насіннева лабораторія, контора зв'язку, банк, суд, ощадкаса, районна споживспілка, заготскот, МВС, МДБ, військкомат, радіовузл, райком ЛКСМ, сільська рада, заготзерно, школа, бібліотека, клуб, лікарня, амбулаторія, аптека, ветеринарна амбулаторія. Великої промисловості не було (крім пенькозаводу, який згодом перепрофілювали на льонозавод).

Станом на 1 грудня 1959 р. Батуринський район мав площу 68,9 тис. га, до нього входили 44 населені пункти, об'єднані в 10 сільських рад.

У 1959-1960 рр. ліквідовані 13 районів Чернігівської області. Батуринський район ліквідовано згідно Указу Верховної Ради УРСР від 30 листопада 1960 р. Його територія була розділена між Коропським, Бахмацьким та Борзнянським районами. Батуринська сільська рада, яка 31 жовтня 1960 р. була перетворена у селищну раду, разом з сільськими радами Красного, Матіївки, Митченка, Обмачева увійшла до складу Бахмацького району. Села Атюша та Пролетарське відійшли до Коропського району, села Головеньки та Нові Млини – до Борзнянського.

Батуринський район.
З карти Конотопської округи 1923 р.

З ІСТОРІЇ БАТУРИНСЬКОЇ ВОЛОСТІ

**РУСЛАНА
ОГІЄВСЬКА**

заступник завідувача відділу
«Садиба Кочубеїв»
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

У 1919 році, створюючи новий державний апарат, уряд УСРР оголосив про ліквідацію всіх органів попередньої влади, розпуск судових установ. Повноваження на місцях передавали надзвичайним органам – ревкомам і комітетам бідноти, які утворювались з безумовних прихильників радянської влади.

Для керівництва політичним і економічним життям Батуринської волості було створено волосний революційний комітет на чолі з І.М. Цибулею. До складу волосного комітету увійшло 12 чоловік. 17 січня 1919 року було прийнято постанову «Про утворення волосних і сільських комбідів», в якій проголошувалося: що там, де створені ревкоми, вся влада повинна належати комітетам бідноти. Наркомат внутрішніх справ УСРР зобов'язав місцеві державні органи вжити заходів до створення комбідів.

На території Конотопського повіту було створено 35 комбідів. Серед них був Батуринський волосний комбід, до складу якого увійшло 80 представників. Ревком та комбід проводили перерозподіл землі на душу населення, вилучали хлібні лишки у заможних жителів Батурина для потреб армії. Були встановлені пости та створені відповідні загоны для затримки проїжджаючих через Батурин, так званих «міщечників». Представникам загонів надавалося право огляду особистих речей і вантажів та ревізії продуктів, що перевозилися понад установлені норми.

У березні 1920 року було обрано Батуринську сільську раду в складі 35 депутатів. Головою сільської ради призначили М.Г. Біліченка. Того ж року почала діяти Батуринська волосна рада під керівництвом І.Г. Мовтяна, якій передав свої функції волосний ревком та комбід. При волвиконкомі було створено кілька відділів: народної освіти, охорони здоров'я та продовольства. Влітку 1920 року створено комітет незаможних селян (КНС), який через два роки налічував 93 особи. Комітет незаможних селян був частиною адміністративного механізму, створеного урядом УСРР у формі тимчасових надзвичайних органів, наділених широкими повноваженнями.

Комнезами займалися розподілом між бідняками конфіскованих у заможних селян земель, реманенту, худоби, зерна, допомагали бідноті обробляти землю і збирати врожай.

Нова влада зробила для селян примусовим обов'язком здавати запаси зерна та інших сільськогосподарських товарів за державними (українськими) розцінками, а ринкова торгівля цими товарами заборонялася і розглядалася як спекулятивна. Така політика здобула назву «продовольча розкладка». Це була фактична конфіскація товару в селян. Циркуляром від 11 травня 1920 року Наркомпрод УСРР роз'яснив, що державна продрозкладка є обов'язковою для виконання без права її зменшення жодною волостою республіки. Для вилучення продовольства в Батурині була створена спеціальна продовольча комісія, яку очолив Кирей. Продовольча ко-

У грудні 1920 року в Батурині відбулося засідання Батуринського волвиконкому, на якому були присутні представники волвиконзема, райколективу та Конотопського повітпродкому. На засіданні йшла мова про незаможні верстви населення Батурина, особливо сім'ї червоноармійців, які не отримували достатньої хлібної пайки протягом двох місяців. У зв'язку з цим постановили: батуринські млини передати у відання волвиконкому при умові, що зароблені від перемолу зерна кошти підуть на допомогу бідним верствам населення та сім'ям червоноармійців. Всі лишки передаватимуться Конотопському повітпродкому. З реєстру промислових підприємств Конотопського повіту відомо, що в 1921 році у Батурині в оренду передали 21 млин та 2 сукновальні.

Таким чином, політика «воєнного комунізму» і продрозкладка привели до

Волосне управління, фото початку ХХ ст.

місія безпосередньо реалізовувала продрозкладку на території Батуринської волості. З доповіді про перебіг продрозверстки в Батурині відомо: «застосовувався всілякий адміністративний вплив, не зупинялися ні перед чим, здійснювалися примусові вилучення. Також застосовувався ряд інших репресивних заходів».

жахливих наслідків в економіці та соціальної сфері України в цілому. За рахунок селян намагались прогодувати армію. Продрозкладка призвела до відсутності у селян бажання сумлінно працювати, оскільки весь урожай у них все одно відбирали. Все це стало однією з причин голоду 1921–1923 років.

ДО ВАШОЇ КНИЖКОВОЇ ПОЛИЦІ

Нещодавно бібліотечний фонд заповідника «Гетьманська столиця» поповнився виданням Андрія Гречила та Богдана Завітія «Наш герб. Українські символи від княжих часів до сьогодні», яке надійшло в дар від видавництва «РОДОВІД». Книга отримала гран-прі на цьогорічному Book Forum у Львові.

У цьому 400-сторінковому альбомі – понад 700 ілюстрацій із більш ніж 50 музеїв, архівів і бібліотек України та світу про наш герб – ніби простий, але досі загадковий. «Се оздоба питоменна, не запозичена, зв'язана з нашою тисячолітньою державною політичною і культурною історією», – писав Михайло Грушевський 100 років тому, коли

Тризуб було затверджено гербом Української народної республіки.

Упродовж ХХ ст. наш герб надихав митців на створення його художніх інтерпретацій. Василь Кричевський, Георгій Нарбут, Юліан Буцманюк, Олекса Новаківський, Павло Ковжун, Петро Холодний, Роберт Лісовський, Микола Битинський, Ніл Хасевич, Михайло Михалевич, Микола Бутович, Мирон Левицький, Михайло Дмитренко, Святослав Гординський та ін. – їхнім роботам у цьому альбомі присвячено багато сторінок. А Тризубу загалом – понад половину цієї книжки. Книга стане у пригоді всім, хто цікавиться історією української символіки.

БАТУРИН В ІСТОРИЧНИХ ПРАЦЯХ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА

**КАРІНА
СОЛДАТОВА**

старший науковий
спіробітник
НИКЗ «Гетьманська
столиця»

Микола Іванович Костомаров (1817–1885) – видатний дослідник доби Гетьманщини. Праці історика і в наш час залишаються актуальними, адже створювалися із залученням значного масиву документальних матеріалів. У роботах Миколи Івановича можемо зустріти й цінні відомості про історію різних міст. Не оминув своєю увагою дослідник і місто Батурин, яке відіграло важливу роль в історії української держави доби Гетьманщини.

Вперше про Батурин Микола Іванович згадує при описі походу польського короля Яна II Казимира на Лівобережжя у 1663-1664 рр. Як відомо, 1648 р. Батурин став центром сотні. У часи гетьманування І. Брюховецького щодо території Батуринської сотні історик застосовує термін «уезд», під яким Костомаров розумів, можливо, поняття «край». Не оминув увагою історик і участь Батурина у подіях антимосковського повстання 1668 р. В цей час, за визначенням історика, батуринські селяни покозачувалися, про що особливо сповіщав батуринський воєвода Клокачов, а також напали на москвитів, які проїжджали повз місто.

Далі Батурин фігурує у працях Костомарова вже як гетьманська резиденція. У 1669 р. в місті оселяється гетьман Лівобережної України – Дем'ян Ігнатович. На думку історика, офіційне затвердження гетьманської резиденції відбулося у 1670 р. На підтвердження цієї тези він наводить царський указ від 2 травня того року: «что гетман может жить, где пожелает, но лучше было бы, если бы он остался в Батурине». Гетьман Д. Ігнатович, як відомо, оселився в Батуринському замку. Костомаров подає цікаві відомості щодо традицій гетьманського двору того часу. Наприклад, збирати старшину на великі християнські свята – Великдень та Різдво Христове. Цю традицію потім продовжили наступні батуринські гетьмани. Крім цього, у часи гетьманування Д. Ігнатовича у місті з'являються і перші споруди держав-

ної адміністрації. Описуючи місто часів Ігнатовича, Микола Іванович згадує і про єдину на той час батуринську церкву – дерев'яний храм Святого Миколая: там гетьман відбував богослужіння, там присягав на вірність цареві полтавський полковник Федір Жученко.

Після усунення від влади Д. Ігнатовича, як вказує Микола Костомаров, за наказом царя все конфісковане майно гетьмана передбачалося «обратить» на церковне будівництво в Батурині та Ніжині. Занового батуринського гетьмана Івана Самойловича великої уваги надавалося культурному і духовному розвитку міста. У монографії «Руїна» Костомаров згадує про визначних культурних та релігійних діячів того часу: єпископа Луцького Гедеона Четвертинського та настоятеля Батуринського Микола-Крупицького монастиря Данила Туптала (Димитрія Ростовського).

За наступного гетьмана місто продовжило свій розвиток. Поселився Іван Мазепа спочатку на Цитаделі, як визначає Костомаров у «гетьманському будинку». Саме «на крыльце» цього дому Мазепа зустрічав у 1689 р. царського посланця Бориса Михайлова та повів його до своїх покоїв. Але вже наприкінці XVII ст. гетьман, на думку історика, перейшов у свою замську резиденцію Гончарівку.

Костомаров не згадує більше про гетьманський дім, а описує «гетьманський двор». За визначенням історика на Гончарівці був «дворец Мазепы, обнесенный валом». У 1698 р. суди «пішки» доправили змовників проти гетьмана Андрія Солонину та Данила Забілу. Вони довго чекали на гетьмана, бо він у цей час був на службі у церкві. Історик припускає, що на території за-

мської резиденції могла розміщуватися й гетьманська скарбниця. Як зазначає Костомаров, після слідства все майно генерального судді Василя Кочубея у скринях було перевезено до Гончарівки, у «гетьманський двор».

Доволі докладно Микола Костомаров описує події Батуринської трагедії, вирушаючи на з'єднання з військами Карла XII, 24 жовтня 1708 р. Мазепа залишив місто. Для захисту гетьманської столиці він залишив потужні військові сили: чотири сердюцькі полки (Чечелів, Покотилів, Максимів, Денисів) та частину городових козаків Лубенського, Миргородського та Прилуцького полків. 30 жовтня цар наказав знищити Батурин, як «главный притон силы неприязненной царю Мало-

Микола Костомаров. Худ. Микола Ге, 1878 р.

россии». Іван Ніс вказує «тайный вход», вороже військо потрапляє до фортеці, козаки намагалися захистити місто, але сили були нерівними, тому ворог переміг. Потім, як вказує Костомаров, Батурин спалили, забравши всю артилерію, гетьманські клейноди та гетьманську канцелярію. Більшість маєностей було знищено. Уцілів лише «двор» гетьмана на Поросячці. Костомаров називає знищення Батурина «самое варварское истребление».

Таким чином, у працях Костомарова знаходимо чимало відомостей про місто Батурин. Помітно, що Микола Іванович добре орієнтувався у місцевості, яку описував. Це підтверджує той факт, що історик близько 1877 р. відвідав Батурин, про що писав Олександр Лазаревському. Незважаючи на деякі неточності, і в наш час матеріали М. Костомарова мають важливе значення при вивченні історії Батурина XVII–XVIII ст.

Науково-популярна газета «Слово «Гетьманської столиці»

Засновник і видавець: Батуринський державний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця»
Свідощтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
№ ЧГ 352-08 від 28.07.2006 р.

Адреса редакції: вул. Гетьманська, 74, м. Батурин Чернігівської обл., 16512, Україна
E-mail: baturin.capital@ukr.net, веб-сайт: <http://www.baturin-capital.gov.ua>
тел./факс: +380-4635-48437, тел. +380-4635-48013
Обсяг – 1,0 друк. арк.

Газета віддрукована в ТОВ «Конотопська міська друкарня»
(вул. Красногірська, 9, м. Конотоп Сумської обл., 41600)

Тираж 1000 прим. Зам. № 850.

Редакція не завжди поділяє точку зору автора (авторів)
За точність викладених фактів і цитувань несе відповідальність автор (автори)

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО

Редакційна колегія

Кіяшко Любов Григорівна
(редактор)
Саєнко Наталія Анатоліївна
(відповідальний секретар)
Зозуля Сергій Юрійович
Огієвська Руслана Іванівна
Новік Оксана Андріївна

Редакція запрошує до співпраці професійних науковців, краєзнавців-аматорів, шанувальників історії